

Proloog: Jezus Christus

De schrijver van de Hebreeënbrief richt alle schijnwerpers op Christus. Op Hém moeten we zien (12:2). En als we op Hem zien, dan zien we dat Jezus vanwege Zijn lijden en dood met heerlijkheid en eer is gekroond (2:9). Daarom beginnen wij ook deze uitzetting van de ethische boodschap van de brief aan de Hebreeënen met Jezus, net zoals Martin Luther dikwijls een werk begon met de Naam, met de belijdenis: ‘Ihesus’.

Wat opvalt in het geheel van de brief is de uniciteit, luister en verhevenheid die Jezus wordt toegekend. Hij is de grote omwenteling in de wereldgeschiedenis. Hij is enige weg tot het heil en in Hem, Die zowel de Scheppende als de Herscheppende is, is een nieuwe wereldorde begonnen. Jezus heeft geleden, zodat Hij allen die Hem volgen tot heerlijkheid zal brengen en in beproeving kan bijstaan. Dit alles maakt Hem groter dan de engelen en meer dan Mozes en Aäron bij elkaar.

Christus is ook de Bevrijder van zonde en kwaad. Daarom kunnen we bij vragen naar goed en kwaad niet om Christus heen. Niet alleen om wat Hij gedaan heeft tijdens Zijn rondwandelingen op aarde, ook omdat Hij in de eeuwige rust is ingegaan en vanuit de hemelse gewesten Zijn kerk tot op de dag van vandaag bestuurt. In een ethiek van

de bedreigde kerk is het dan ook tot een grote troost dat Christus het *Hoofd* van de kerk is. Dat maakt Hem tot Bron van ons geloof en christelijk handelen. Persoonlijk, maar ook voor de kerk als geheel. Johannes Calvijn grijpt terug op het paulinische beeld van de kerk als Lichaam als Christus als Hij benadrukt dat Christus het Hoofd van de kerk is: ‘Wij moeten altijd terug tot de bron gaan, hoe het ook zij. De aderen die door heel het lichaam zijn vertakt, geven wel kracht aan ieder deel, want zij zijn als bloedkanalen, maar – hoe het ook zij – het hoofd zal altijd bron van het leven zijn. En bij een boom ziet men wel hoe hij naar alle kant zich uitbreidt, maar de wortel zal toch niet omhoog gaan om kracht te geven aan iedere tak en ieder blad, terwijl toch alles opkomt uit de wortel. En al zou men zeggen dat een boom het leven ontvangt van een tak, zo zal men toch het tegendeel zien. Wel zal een dikke tak de takken die er omheen zijn voedingskracht geven, maar doet dat daarom iets af aan de betekenis van de wortel? Niets meer dan als dit geldt van het hoofd van het menselijk lichaam, als ieder lid zijn taak verricht. (...) Niets van ons blijft bestaan, als wij ons niet geheel van Hem afhankelijk stellen. Ik zeg ook, dat, al blijken wij zeer edele gaven van God ontvangen te hebben, het toch niet anders dan rook en damp zal zijn, wanneer wij niet volharden in de gemeenschap met onze Heere Jezus Christus.’⁸

In de Hebreënbrief komen de Persoon en het werk van Jezus Christus in grote rijkdom naar voren. Soms is de

8 Calvijn, *Het gepredikte woord*, 60-61.

ethische boodschap expliciet, vaak meer impliciet. Het belangrijkste wat we van de Persoon en het werk van Jezus Christus voor de christelijke ethiek kunnen zeggen, is dat Hij is opgestaan. Daarover gaat het dan ook allereerst in dit hoofdstuk. Vervolgens komen aan de orde: Christus: Bron van eeuwige redding, Christus: de Koning en Christus: de Hogepriester.

I.1 CHRISTUS: DE OPGESTANE

De zon van het christelijk geloof straalt tijdens Pasen in volle glorie.⁹ Er is geen christelijk feest of geloofsstuk dat meer zeggingskracht heeft dan de opstanding van Christus. De opstanding is een heilsfeit, ze heeft werkelijk op een dag in de geschiedenis plaatsgehad. De opstanding is de definitieve overwinning op de dood, de verlossing van lijden en zonde waarvan ons aardse bestaan doortrokken is, de doorbraak van een nieuwe werkelijkheid. Daarmee is Christus' opstanding de kern van het Evangelie, de grote gebeurtenis waar de geschiedenis om scharniert. De opstanding onthult en vervult Jezus' dood aan het kruis, waarop Zijn hele leven is gericht en waardoor het reeds heimelijk is bepaald en ondersteund.¹⁰ Wie is Jezus? Na Pasen belijden wij: Hij is de Opgestane.

Aan het einde van de Hebreeënbrief (13:20-21a) wordt Christus gepresenteerd als de Opgestane:

‘De God nu des vredes, Die de grote Herder der schapen

9 Deze paragraaf is een licht gewijzigde versie van een artikel dat eerder is gepubliceerd: Alderliesten, ‘De betekenis van Christus’ opstanding voor medisch-ethische vragen rond leven, sterven en dood’, 68-71.

10 Schlier, *Über die Auferstehung Jesu Christi*, 53.

door het bloed des eeuwigen testaments *uit de doden heeft wedergebracht*, namelijk onze Heere Jezus Christus, Die volmake u in alle goed werk, opdat gij Zijn wil moogt doen.’

De opstanding hoort er in deze apostolische brief, vol vermaning en paranese (praktische toepassing), volledig bij. Dat Christus de Eerstgeborene uit de doden is, betekent de overwinning op de dood. De macht van de dood is geknapt als een nietszeggend luciferhoutje. De dood ligt in principe machteloos op de grond, overwonnen en verslagen. Jezus heeft het eeuwige leven aan het licht gebracht.¹¹ Wat ons resteert, is lofprijzing en aanbidding.

*In Zijn goddelijk wezen, is Zijn glorie groot
Niets heb ik te vrezen, in leven en in dood
U zij de glorie, opgestane Heer
U zij de victorie, nu en immer meer*

Lied 99, Gereformeerd Kerkboek

Christus is gekruisigd en opgestaan. Zo is onze oude mens met Christus gekruisigd (Rom. 6:6) en de nieuwe mens in ons opgestaan zodat onze eigen wil meer en meer wordt aangepast aan de wil van onze goede God. Martin Luther zegt het zelfs zo sterk dat het een regel is dat iets wat God behaagt, ons niet behaagt.¹² Dat God zowel het willen als het handelen bij ons teweegbrengt (Fil. 2:12) wordt in de

11 Van Ruler, *Ik geloof*, 108.

12 Luther, ‘Vorlesung über den Hebräerbrief’, 340.

Hebreeën 13:20 nadrukkelijk verbonden aan de opstandingskracht van Christus. Door Zijn opstanding is Hij in staat ons op een herderlijke manier ‘toe te rusten met al goede zodat we Zijn wil kunnen doen’ (NBV21). Hieruit blijkt dat de betekenis van de opstanding niet soteriologisch beperkt is, niet louter toegespitst op onze verlossing. Ook onze *heiliging* voert terug op de opstanding. Dat geldt daarom dan ook niet minder voor de ethiek waarin de vraag naar het goede centraal staat. Christelijke ethiek bestaat alleen dankzij de opstanding van Christus. Wat leert de onbekende schrijver van de Hebreeënbrieff ons hier? Als we christelijke ethiek beoefenen betekent dit dat we vanuit christelijk perspectief reflecteren op ons morele handelen, dan klinkt hier een belangrijke grondtoon: verantwoord handelen is alleen mogelijk op grond van Christus’ opstanding. Die is beslissend. Met dezelfde immense, goddelijke kracht als waarmee Christus is opgestaan en de dood heeft overwonnen, vernieuwt God ons leven en rust Hij ons toe moreel juist te handelen. Dat wil dus zeggen: het goede te doen overeenkomstig Zijn wil. Daarmee is de opstanding niet alleen een explosieve historische heilsgebeurtenis in een ver verleden, maar heeft zij zeggingskracht voor ons dagelijkse doen en is ze bepalend voor ons morele denken.¹³

De explosieve opstandingskracht komt naar voren op alle terreinen van het leven. Meerdere christelijke ethici, zoals Olivier O’Donovan¹⁴ en Gerrit de Kruijf,¹⁵ pleitten expliciet

13 VanDrunen, *Bioethics and the christian life*, 35.

14 O’Donovan, *Resurrection and Moral Order*.

15 De Kruijf, *Christelijke ethiek*.

voor een centrale plaats van de opstanding van Christus in de christelijke ethiek. In deze paragraaf belicht ik hoe Christus' opstanding perspectief biedt in het omgaan met medisch-ethische vragen rond leven, sterven en dood. In onze tijd belangrijke thema's. Vijf punten.

1. *Lichamelijkeid doet ertoe*

Christus is lichamenlijk opgestaan. Het menselijk lichaam doet er blijkbaar toe. Het is niet slechts een tijdelijke verpakking van de eeuwige ziel die na de dood zou hebben afgedaan. De opstanding bewaart daarom voor een (gnostische) vlucht uit de wereld. Het lichaam is geschapen en heeft dus waarde voor God. Dat Christus is opgestaan met Zijn (verheerlijkt) lichaam wijst niet alleen op een zekere continuering van dat geschapen lichaam, maar vormt juist een *bevestiging* van de lichamenlijkheid in de nieuwe werkelijkheid. Deze notie wordt versterkt doordat ook ónze lichamen bij de opstanding opgewekt zullen worden (1 Kor. 15). In het licht van de opstanding is het moreel onjuist om het lichaam te verachten of te veronachtzamen, te verminken of te verwaarlozen, ook niet vanuit de (mogelijk onbewuste) gedachte dat het alleen om de ziel en ons eeuwige heil zou gaan. Het is van moreel belang om lichamenlijkheid juist te aanvaarden, te koesteren en te beschermen. Dit omdat God lichamenlijkheid gewild heeft en in de opstanding heeft bevestigd. De lichamenlijkheid is als vorm van bestaan door God gewaardeerd. Lichamenlijkheid is doel in zichzelf. Dat komt tot uiting in de vreugde van het lichaam en sluit daarom willekeurige

schade, marteling en moord uit.¹⁶ Het niet-schaden is – naast een uiterst christelijk uitgangspunt – ook een van de prominente, algemeen erkende, bio-ethische morele principes.¹⁷

2. *Leven is beschermwaardig, ongeacht vermogens of levensfase*

De geschonken lichamelijkeid – bevestigd in de opstanding – is een argument voor volledige bescherming en zorg. Dit stelt een andere benadering onder kritiek, namelijk dat de beschermwaardigheid van het leven van de mens zou afhangen van diens vermogens of levensfase. Dat is niet minder dan wat ik noem ‘verwaardelozing van het leven’. Menselijk leven – niet biologisch, maar theologisch-ethisch benaderd – in acht cellen (menselijk leven, drie dagen na de samensmelting van ei- en zaadcel) is evenzeer geschonken lichamelijkeid als menselijk leven in ruim dertigduizend miljard cellen (het lichaam van een circa twintigjarige). Daarom staan christenen vaak uiterst kritisch tegenover abortus, maar ook ten opzichte van euthanasie bij dementie, een toenemende en zorgelijke tendens. Juist als de vermogens gering zijn en menselijk leven zwak, onschuldig en kwetsbaar is, verdient het bescherming. Net als het leven dat zich wel krachtig en vol vermogen manifesteert, de capaciteiten heeft om een wil te hebben en een krachtige stem om deze wil ook uit te

16 Gerrens, *Medizinisches Ethos und theologische Ethik*, 151.

17 Beauchamp en Childress, *Principles of biomedical ethics*.

spreken. Tegenover de verwaardelozing van het leven staat de menselijke waardigheid, wat betekent dat menselijk leven beschermwaardig is, ongeacht vermogens of levensfase.

3. *De opstanding handhaaft de scheppingsorde*

De lichamelijke opstanding van Jezus Christus bewijst dat verlossing de verlossing *van* de schepping is, en niet verlossing *uit* de materiële geschapen werkelijkheid en haar orde. Dit betekent dat de orde – zoals bedoeld in de schepping, los van wat dit precies behelst – geldig blijft en tot zijn bestemming komt in de verlossing.¹⁸ De schrijver van de Hebreeënbrieff grijpt in hoofdstuk 2:6-9 uitgebreid terug op Psalm 8. Het Nieuwe Testament handhaaft het Oude Testament. De mens die ‘weinig minder is gemaakt dan de engelen’ wijst op Christus. Degene Die in Psalm 8 en Hebreeën 2 is gekroond met glorie is ook een schepsel van lijden.¹⁹ De orde van schepping en het oude verbond, wordt in opstanding en het nieuwe verbond niet gewijzigd, maar bevestigd, gehandhaafd.

4. *Niet het perspectief van de dood, maar van het leven*

Jezus Christus laat als de Opgestane zien dat God uit liefde en almacht een einde aan de dood maakt en een nieuwe schepping in het leven roept, nieuw leven schenkt. Dit zijn voor de christelijke ethiek leidende

18 Jochemsen, ‘Calvinist spirituality and its meaning for ethics’, 463-474.

19 Green, *Body, Soul and Human Life*, 67.

noties bij medisch-ethische vraagstukken, zoals abortus, euthanasie en ‘voltooid leven’. In het hoofdstuk ‘Ethik als Gestaltung’ in zijn *Ethik* stelt Bonhoeffer: ‘Het wonder van de opstanding van Christus heft de idolatrie van de dood, zoals die bij ons heerst, uit haar voegen. (...) Waar de dood het laatst is, daar is het aardse leven alles of niets. (...) Alles bijeen graaien of alles wegwerpen, dat is de houding van wie fanatiek in de dood gelooft.’²⁰ Daar zet hij tegenover dat, waar erkend wordt dat de macht van de dood gebroken is, men van het leven geen eeuwigheden verlangt, maar neemt van het leven wat het biedt. ‘De nieuwe mens en de nieuwe wereld echter verwacht men alleen van gene zijde van de dood, van de macht die de dood heeft overwonnen.’²¹ Bonhoeffer relateert daarmee de mogelijkheden van het leven in die zin dat hij het terugbrengt naar de werkelijke proporties. Zo worden overspannen verwachtingen van het leven getemperd en wordt de weg geopend naar een aanvaarding van het begrensde leven. Dat geldt voor wie worstelen met gebrokenheid en lijden, maar ook voor hen die streven naar verbetering, die alles uit de kast trekken voor een volmaakte gezondheid en topprestaties van menselijke vermogens. En heeft het ook niet wat te zeggen voor het streven naar *human enhancement*: biomedische technologieën die geen genezing brengen of het voorkomen van ziekten als doel hebben, maar mensverbetering?

20 Bonhoeffer, *Ethik*, 78, 79.

21 Bonhoeffer, *Ethik*, 79.

Misschien dichter bij huis: waarom moet een christen elke levensverlengende medische handeling aangrijpen? Zou het aanvaarden van de mogelijkheden en onmogelijkheden van het leven en van de lichamelijkeheid ook niet kunnen betekenen dat we meer ontspannen de dood tegemoet gaan? Het is waardevol om in rust en niet verdoofd door medicatie afscheid te kunnen nemen en heen te gaan. Voor de stervensfase betekent de opstanding dat de stervende niet angstig hoeft te kijken naar zonde, dood en hel, maar in Christus juist naar genade, leven en hemel, zoals Martin Luther beschrijft.²² In de Hebreënbrieff is het pelgrimsmotief sterk aanwezig, zo zullen wij in hoofdstuk 3 uitgebreid zien. Dat impliceert loslaten. Zo nodig het leven.

5. *Hoop voor een lijdend bestaan*

Christenen kijken vanwege de opstanding van Jezus radicaal anders naar de dood. Dood en sterven zijn voor de christen ingrijpend getransformeerd (7:25). Dood en sterven zijn – buiten Christus – een vreselijke vloek en bron van meedogenloze wanhoop. Maar ze worden in een nieuw licht geplaatst omdat Christus tot nieuw leven is opgewekt. Christenen treuren niet als mensen die geen hoop hebben. We verheugen ons op de dag waarop Christus terugkeert en onze zielen en lichamen herenigt in de opstanding. We staan niet als hulpeloze slachtoffers tegenover de dood, maar als hoopvolle pelgrims die wachten tot onze Heere de dood

22 Alderliesten, *Stervenskunst bij Luther*.

tot een definitief einde brengt. Lijden en dood van het lichaam zijn niet onbelangrijk, maar we beschouwen ze niet als het einde van het verhaal.²³ Het lijden is tijdelijk. Lichamelijk lijden en geestelijk lijden zijn tijdgebonden. Dat geeft perspectief, al kan het nog zo gecompliceerd liggen. Hoe zit het met een psychiatrisch patiënt die de ene na de andere therapie heeft doorlopen en over wie gezegd wordt dat deze ‘uitbehandeld’ is. We voelen dat de gebrokenheid van het leven maximaal wordt opgerekt. De term ‘uitbehandeld’ suggereert dat er geen hoop meer is en rechtvaardigt bijna de vlucht naar voren richting een actieve levensbeëindiging. Maar dan is het de boodschap van de Opgestane: er is hoop, perspectief, leven zonder lijden na de dood. Het leven is zinvol en van betekenis. Daarom is het perspectief van de christelijke bio-ethiek dát er perspectief is. Mensen zijn niet hopeloos of uitbehandeld, maar hebben mensen om hen heen nodig (hulp- en zorgverleners en/of een sociaal netwerk) die hoop, barmhartigheid en nabijheid brengen.

Zoals de apostelen zich in hun context verbonden aan het werk van God in Christus en daarbij vooral teruggrepen op de opstanding, zo moeten wij dat ook doen.²⁴ De opstanding vormt de bron van hoop om christelijk te leven. In het licht van de opstanding mogen we de grenzen en de mogelijkheden van het leven relativeren of hoeven we er in elk geval geen overspannen verwachtingen van te hebben

23 Van Drunen, *Bioethics and the christian life*, 53.

24 De Bruijne, ‘Christian Ethics and God’s Use of the Bible’, 96.

of die na te streven. Voor de bio-ethiek legt dit het accent op de erkenning en acceptatie van wat het leven krachtens de schepping wel en niet te bieden heeft. De opstanding van het vlees leidt tot hoopvol perspectief, tot een positieve waardering, bescherming en zorg van het leven.

Wie de grote betekenis van de opstanding voor het (lichamelijke) leven tot zich laat doordringen zal het met een nog diepere vreugde belijden: de Heere is waarlijk opgestaan!

1.2 CHRISTUS: BRON VAN EEUWIGE REDDING

Het geheel van de goede en vreugdevolle Bijbelse boodschap is net een antieke klok waarin de vele raderen in elkaar grijpen en er uiteindelijk voor zorgen dat het geheel loopt. En nog op tijd ook. De raderen van de ethiek draaien niet zonder die van de soteriologie (leer van de verlossing): dat Christus de Bron is van eeuwige redding (5:9) hangt samen met Zijn gehoorzaamheid (5:8). En dat Hij de Bron van eeuwige redding is, hangt óók samen met ons gehoorzamen. Dat betekent dat we de Bijbel niet kunnen zien als louter een verzameling richtlijnen voor een moreel onberispelijk leven. Het gehoorzamen van de belangrijkste Bijbelse voorschriften als de Tien Geboden en de Bergrede, maar ook de vermaningen uit deze Hebreeënbrief, is niet los te verkrijgen van het geloof in Jezus Christus als onze Redder, Bevrijder, Zaligmaker. Christus is begin en einde, oorsprong en doel van ons leven. Hij is zowel Grondlegger als Voltooier ('Voleinder') van ons geloof (12:2). In dit voltooiën zit niet alleen een geloofsaspect, maar ook dat Hij ons ondersteunt wanneer we met knikkende knieën (12:12) onze weg door het leven zoeken te gaan. In Hebreeën 2:10 wijst de schrij-

ver er op dat God door Zijn Zoon Jezus Christus te laten lijden Zijn kinderen tot volmaakte heiligheid, tot heerlijkheid heeft gebracht.

Christus heeft onze eeuwige redding bewerkstelligd en is als een voorbeeld, een gids, een rolmodel. Dat blijkt niet vrijblijvend te zijn. Christus is geen optie, maar de *sleutel* naar het christelijke leven. Gods genade is geen goedkope genade. ‘Goedkope genade is genade die we voor onszelf houden, prediking van vergeving zonder boete (...) genade zonder navolging, genade zonder kruis, genade zonder de levende, mensgeworden Jezus Christus’ (Bonhoeffer).²⁵ Je kunt Hem als Weg, Waarheid en Leven slechts tot je eigen schade links laten liggen. Dat lezen we in heftige bewoordingen in de Hebreënbrief. Het is huiveringwekkend om te vallen in de handen van de levende God: Hij is een verterend vuur (12:29). Dat wil zeggen: wanneer Jezus niet je Bevrijder en Redder is. Want de handen van God kunnen ook juist barmhartige handen zijn, waarin je soms beter kunt vallen dan in die van mensen (2 Sam. 14:24). Maar in deze brief, vol van vermaningen aan de gemeente van Christus, worden we gewaarschuwd voor vreselijke gevolgen als we Jezus niet serieus nemen en opzettelijk zondigen (10:26). Zijn heilige en rechtvaardige inborst is een verzengende hitte voor wie volhardt in ongeloof en ongehoorzaamheid. Dat geldt ook voor wie zich niet houdt aan de wet van Mozes (10:28). Louter nieuwtestamentische christenen bestaan niet. De oudtestamentische tien woorden zijn weliswaar in Christus vervuld (Matth. 5:17) maar

25 Bonhoeffer, *Nachfolge*, 30.

Hij heeft ze niet afgeschaft. Nog steeds vormen zij adequate richtlijnen voor een christelijk leven, al geven zij niet op elke morele vraag een even duidelijk antwoord. Helder is dat een volkomen geloof vraagt om gehoorzaamheid aan Christus. Dan is het een geweldige weldaad om in geloof en gehoorzaamheid niet te zijn aangewezen op je eigen inspanningen, gaven en talenten – dat ook! – maar in de grond vooral te mogen rusten in Zijn barmhartige handen.

1.3 CHRISTUS: DE KONING EN ZIJN KONINKRIJK
Jezus is Koning. Een *eeuwige* Koning, zo benadrukt de schrijver van de Hebreeënbrief. Aarde en hemel zullen vergaan, maar Christus blijft. Hij was, is en blijft Dezelfde. Onveranderlijk is Hij. Het heeft dan ook wat te zeggen dat de scepter van het recht, de scepter van Zijn koningschap is (1:8). Toen Jezus Jeruzalem binnenreed op een ezelsveulen werd Hij bejubeld door een uitgelopen en uitzinnige menigte, die Hem met palmtakken toewuivend ‘Hosanna’ toezong. Daarmee werd de oudtestamentische profetie van Zacharia vervuld: ‘Verheug u zeer, gij dochter Sions, juich, gij dochter Jeruzalems; zie, uw Koning zal u komen, rechtvaardig, en Hij is een Heiland; arm, en rijdende op een ezel, en op een veulen, een jong der ezelingen’ (Zach. 9:9). Hoe anders zou het lopen... Christus zou sterven aan een kruis, zowel verstoten door de mensheid als door Zijn goddelijke Vader. De liefde van God manifesteert zich het krachtigst en meest concreet aan het kruis op Golgotha. Daarom wordt soms als ethisch kernthema vanuit het Nieuwe Testament niet de liefde maar het *kruis* genoemd. Een ethiek van liefde kan een relativering van ethische thema’s teweegbrengen;

een ethiek van het kruis grijpt specifiek terug op de liefde van Christus aan het kruis.²⁶

Terug naar Jezus, Die op weg ging naar de tempel. Joseph Ratzinger merkt op dat het bij de evangelist Lukas lijkt alsof de weg die Jezus gaat bijna één lange, pelgrimerende opgang van Galilea naar Jeruzalem is. Allereerst in geografische betekenis: het Meer van Galilea ligt ongeveer 200 meter onder de zeespiegel, Jeruzalem zo'n 760 meter erboven.²⁷ Maar het heeft ook een diepere betekenis, waarbij deze 'opgang' van Jezus uitloopt op de overgave aan het kruis. Daarmee wordt de oude offerdienst afgeschaft. Daarom beschrijft de Hebreënbrieff deze opgang niet als een opgaan naar het door mensenhanden gemaakte heiligdom, maar naar de hemel, naar God (9:24). We lezen in hoofdstuk 12:22-24: 'Maar gij zijt gekomen tot de berg Sion en de stad des levenden Gods, tot het hemelse Jeruzalem en de vele duizenden der engelen; tot de algemene vergadering en de gemeente der eerstgeborenen, die in de hemelen opgeschreven zijn, en tot God, de Rechter over allen, en de geesten der volmaakte rechtvaardigen; en tot de Middelaar des Nieuwen Testaments, Jezus, en het bloed der besprenging, dat betere dingen spreekt dan Abel.'

De opgang naar God voert langs het kruis. Het kruis is de opgang naar 'liefde tot het uiterste' (Joh. 13:1).²⁸ De kruisdood voorzag Jezus, zittend op het ezelsveulen. Deze geschiedenis van de opgang en de intocht maakt er ons van

26 Hays, *The moral vision of the New Testament*, 200-204.

27 Ratzinger, *Jezus van Nazareth*, 16. Luthers theologie was een theologie van het kruis.

28 Ratzinger, *Jezus van Nazareth*, 16.

bewust dat wij, aardgerichte mensen, recht, gerechtigheid en Koninkrijk anders interpreteren dan de eeuwige God. Scherp contrasterend met een uitzinnige menigte, treurt Christus (Luk. 19:41). Begrijpen wij dat Zijn Koninkrijk niet bij deze wereld hoort (Joh. 18:36)? Dat de Zoon gerechtigheid liefheeft en ongerechtigheid haat, is voor God een reden Hem te zalven met vreugdeolie (1:9). Dat spoort ons aan de weg te gaan van vrede, zachtmoedigheid en gerechtigheid. Een kenmerk van een christen, zegt Martin Luther, is dat hij onrecht begint te haten en gerechtigheid begint lief te hebben. Maar hij houdt er alleen van door Christus, dat wil zeggen omdat Christus, Die altijd de gerechtigheid liefheeft, onze beginnende liefde ondersteunt met Zijn liefde.

Christus heerst over een wereldomvattend Koninkrijk, van zee tot zee, dat een Rijk van vrede is. Een Rijk waarin het brood gebroken wordt en er gemeenschap is met Jezus Christus. Dat alles was in de tijd dat de profeet Zacharia zijn zojuist aangehaalde visioen ontving nog verborgen, maar terugkijkend zien we dat het een verre vooraankondiging was.²⁹ Bruce Chilton, hoogleraar in religie aan het Bard College te New York en kenner van het vroege christendom, brengt interessante noties aan met betrekking tot het wezen van Gods Koninkrijk en de betekenis voor de christelijke ethiek. 'In heel Jezus' onderwijs is geen enkel idee belangrijker, centraler, of meer resonerend dan het Koninkrijk van God. Het Koninkrijk van God is ook een essentieel begrip in de geschriften van Israël (...). Door

29 Ratzinger, *Jezus van Nazareth*, 18.

te verwijzen naar het Koninkrijk richtten zowel Jezus als de profeten vóór Hem zich op God als de koning van het universum, de fundamentele kracht achter alles wat is, en op Gods rol in het vormgeven van de menselijke ervaring. Jezus omarmde dit profetisch principe en gaf er Zijn eigen unieke betekenis aan. De belofte van het Koninkrijk is dat mensen goddelijke rechtvaardigheid en vrede zullen realiseren in alles wat zij doen. Mensen zullen met elkaar de gerechtigheid die ze in God zien in praktijk brengen. Daarom is het Koninkrijk een kwestie van visie, van het waarnemen dat God aan het werk is, zowel in het heden als in de toekomst. Maar het is ook een kwestie van ethiek. Jezus maakte het Koninkrijk van God zowel tot het centrale punt van Zijn prediking als van Zijn handelingen. Het blijft het scharnier waar de christelijke theologie om draait.³⁰

Het 'reeds' en 'nog niet' van Gods Koninkrijk

Reflecteren op ons christelijk handelen, christelijke ethiek dus, brengt vanuit het Koninkrijk van God een bepaalde spanning met zich mee. Het is de spanning van het 'reeds' en het 'nog niet'. Met de komst van Christus is de drie-enige God ook begonnen het Koninkrijk Gods te vestigen, maar het zal pas bij Christus' tweede komst ten volle doorbreken. De (ethische) boodschap van de brief aan de Hebreeën moet deels binnen deze verstaanscontext worden opgevat. Hoewel we verlangend uitzien naar de voltooiing, het definitief rechtzetten van de dingen, heeft Christus Jezus

30 Chilton, Bruce, 'Kingdom of God', in: Joel B. Green (red.), *The New Testament and Ethics*, 100.

in Zijn sterven op Golgotha en Zijn opstanding uit het graf de dingen in de kern reeds rechtgezet: het kwaad, de zonde, het lijden en de dood zijn reeds overwonnen. We zien het alleen nog in *geloof*. De werkelijkheid die we waarnemen is taai en weerbarstig. Daarom is het Rijk van Gods ook een zaak van het geloof, dat ernaar hunkert om over te gaan in aanschouwen, het Koninkrijk als visie, zoals Chilton het hierboven verwoordde. Dit geloof in het werk van Christus, dat ooit – hopelijk binnenkort! – voltooid zal worden, houdt ons op de been, vervult ons met hoop om te handelen tot Zijn komst. Het geeft tegelijk ook inhoudelijk voedingsbodem aan hoe wij omgaan met kwaad, zonde, lijden en dood. Het heeft diep geestelijke betekenis, maar is evenzeer motiverend voor ons denken en praktisch handelen.

Twee werelden (Aalders)

Er is meer te zeggen over hoe we enerzijds leven in het Koninkrijk als geestelijke werkelijkheid die waarneembaar doorbreekt in het volle leven en dat anderzijds tegelijk gebeurt op een aarde in gebrokenheid. Het Koninkrijk is immers niet alleen een kwestie van de toekomst en visie. Ik denk dat het allereerst van belang is om het Koninkrijk niet diametraal tegenover ‘de wereld’ te zetten. Dan interpreteren we het Koninkrijk te geestelijk en de aarde te werelds. Christus regeert echter ook over de aarde! ‘Mij is gegeven alle macht in hemel en aarde’ (Matth. 28:18). We doen Christus tekort door de aarde toe te wijzen aan het regeerdomein van satan. Als we het hele leven in geestelijke betekenis interpreteren, zetten we God en duivel tegenover

elkaar. In zekere zin terecht. Maar is dat niet een halve waarheid? Te zwart-wit – bijna: te simplistisch – gesteld met het oog op de gehele werkelijkheid? De verhouding tussen Gods Rijk en ons staan in de wereld is dan ook in de geschiedenis van de theologie vaak onderwerp van doordenking geweest.

De verbinding tussen Christus en Zijn Koninkrijk is dat we alleen door Hem kunnen binnengaan. We zouden met Van Bruggen kunnen zeggen dat het Godsrijk zich openbaart in de Persoon Jezus Christus.³¹ Het prachtige, klassieke doopformulier brengt het in de opening ter sprake dat het van oorsprong de zonde is die scheiding maakt tussen ons en Gods Rijk. Maar er is hoop! Want wij kunnen in het Rijk Gods komen als wij vannieuws geboren worden. Ook dát leert ons de ondergang en besprenging met water. Het is dan ook een eis en nodiging van de Heiland om eerst en vooral dat Koninkrijk te zoeken: ‘Zoekt eerst het Koninkrijk Gods en Zijn gerechtigheid’ (Matth. 6:33). Wij zijn burgers van het Godsrijk wanneer we geloven in Jezus Christus. En als wij door het ‘in-werk’ van Gods Geest burgers zijn geworden een rijk in de hemelen, zo beklemtoont dr. W. Aalders, worden we daardoor bijwoners en vreemdelingen op aarde.³² Over de christen als pelgrim en vreemdeling komen we uitgebreid in hoofdstuk 3 te spreken, omdat de brief aan de Hebreeën hieraan uitvoerig aandacht schenkt (Hebr. 13). Aalders spreekt over het burgerschap van twee werelden: het Koninkrijk van God

31 Van Bruggen, *Het evangelie van Gods Zoon*, 70.

32 Aalders, *Burger van twee werelden*, 142.

waarin wij leven uit de Geest en de zondige wereld waarin wij leven uit het vlees. Wie uit de Geest geboren is, staat in twee werelden. Als een nieuw schepsel is hij burger van het nieuwe Rijk van God en toch staat hij nog in de zondige wereld, die niet leeft uit de Geest maar uit het vlees. De taak in de wereld is volgens Aalders, als ik hem goed begrijp, het ‘geloof in de oergestalte’, de ‘allerelementairste vrucht van heiligheid en rechtvaardigheid: waken en getuigen!’³³ Van een meer uitgewerkte taak, van het nemen en dragen van verantwoordelijkheid jegens de wereld vinden we bij Aalders zo weinig terug dat hem weleens wereldmijding is verweten en onvoldoende recht te doen aan de heiliging, de christelijke levenswandel, een terugtrekken in de privésfeer.³⁴ Ik meen dat ook de brief aan de Hebreëen laat zien dat de verantwoordelijkheid van de christelijke gemeente inderdaad méér is dan waken en getuigen, dat vrucht dragen niet ‘secundair’³⁵ is, maar volledig behoort bij het leven van de christen. Er is meer dan wachten, bidden en getuigen.³⁶ Er is ook een hoopvol, verantwoordelijk handelen waartoe God Zelf ons wil toerusten, zoals we al hebben gezien.

Toch is het Koninkrijk niet iets wat wij oprichten. Het is

33 Aalders, *Burger van twee werelden*, 179.

34 Bijvoorbeeld Holdijk, ‘Burgerschap en vreemdelingschap’, *Zicht. Studiedblad voor gereformeerd zicht op politiek en maatschappij* 33, nr. 4 (december 2007) 28-33 en Noordegraaf, ‘Burger van twee werelden* (2)’, *De Waarheidsvriend* 61, nr. 31 (9 augustus 1973) 351-352; Velema verweet Aalders ooit ‘doperse mijding’ (aangehaald in: Stam, ‘*Het oog omhoog, het hart naar boven!*’ Een leven lang leerling van ‘dominee’ doctor Willem Aalders, 73-74.

35 Aalders, *Burger van twee werelden*, 179.

36 Aalders, *Burger van twee werelden*, 180.

Gods werk. Ook onze goede werken creëren het niet. Wel wordt zo het Koninkrijk zichtbaar, manifesteert het zich doordat wij er als christen met huid en haar bij betrokken zijn. Het manifesteert zich, zoals nieuwe vruchten zich ‘manifesteren’. Ze komen op vanuit de druivenplant en worden daardoor ook gevoed. Zo wordt het Koninkrijk zichtbaar als vrucht dragen, als goede werken. Dat geldt voor gelovigen persoonlijk, maar ook voor de christelijke geloofsgemeenschap als geheel. ‘In het onderwijs en de praktijk van de gemeente wordt het Koninkrijk van God zichtbaar.’³⁷ De christelijke geloofsgemeenschap is als manifestatie van het Rijk van God het zout der aarde en het licht der wereld. Omdat Christus Koning is, dragen christenen het koninklijk ambt. De strijd tegen onze doodsvijanden, de duivel, de wereld en ons eigen vlees (Heidelbergse Catechismus, Zondag 52), is een koninklijke strijd die als geloofsstrijd wordt gekenmerkt, als een strijd uit volmacht.³⁸ De christelijke ethiek waarin de vraag naar Gods wil, naar het goede centraal staat, is onlosmakelijk verbonden met de strijd die we als koningen mogen voeren, hoewel Christus al triomfeert!

Twee steden (Augustinus)

Het leven van een christen typeert zich dus tegelijk als enerzijds en als anderzijds: enerzijds burger van Gods Koninkrijk en anderzijds burger op aarde. Dat levert een bepaalde spanning op die eigen is aan het christelijke leven.

37 Nullens, *Verlangen naar het goede*, 204.

38 De Quervain, *Heiligung*, 59.

Maar men zou evenzeer kunnen zeggen dat dit een bepaalde *ontspanning* oplevert die eigen is aan het christelijke leven. Kerkvader Augustinus heeft dit denken op grootse wijze uitgewerkt in zijn boek *De Civitate Dei*, waarin hij niet als dr. W. Aalders spreekt over twee werelden, maar over twee steden. De stad van God wordt door Augustinus geïntroduceerd als de eeuwige stad die tussen de onvromen in de vreemde verblijft. Het gaat om de aardse stad, *civitas terrena*, en de hemelse stad, *civitas caelestis*. De hemelse stad heeft zijn oorsprong in de schepping van de engelenwereld. De *civitas terrena* (of *civitas diaboli*) vindt zijn oorsprong in de val van de engelen en de zondeval in het paradijs. De mensheid wordt door Augustinus vervolgens in twee groepen en gemeenschappen verdeeld: zij die ‘naar de mens’ leven en zij die ‘naar God’ leven. In een sleutelpassage benoemt hij twee soorten liefde: de hemelse stad waarbinnen de liefde tot God (*amor Dei*) tegenover de eigenliefde uit de aardse stad staat (*amor sui*). De ene stad roemt in zichzelf, de ander in de Heere. In de ene stad heerst zucht om te heersen zowel over zijn vorsten als over de naties die hij onder zijn juk brengt, in de andere dienen zowel de gezagsdragers als de ondergeschikten elkaar in liefde, hetzij zorgend hetzij gehoorzaamend. In de ene stad gericht op hun lichaam of hun geest; in de andere stad kent de mens geen andere wijsheid dan vroomheid die de ware God op de juiste wijze vereert in de gemeenschap der heiligen.³⁹ Iets over de verhouding van de beide steden zegt Augustinus waar hij aangeeft dat de burgers van de

39 Augustinus, *De stad van God*, xiv, 28.

hemelse stad gebruik mogen maken van de vrede van de aardse stad.⁴⁰ Hoewel het volk dat zich heeft losgezongen van God ongelukkig is, heeft het een eigen vrede die je niet moet verwerpen. Het is ook voor ons van belang. Wij maken gebruik van de vrede van Babylon. Uit dat Babylon wordt het volk van God bevrijd, maar zó dat het voorlopig nog in die stad als vreemdeling vertoeft.⁴¹

Eén Christuswerkelijkheid (Bonhoeffer)

Of men het werelden (Aalders) of steden (Augustinus) noemt, het zijn pogingen om vooral iets te zeggen over de verhouding tussen beide. Aalders benoemt dat we burgers van twee werelden zijn en Augustinus stelt dat beide steden van het begin tot het einde met elkaar vermengd zijn.⁴² Dietrich Bonhoeffer heeft hierover ook zinvolle dingen gezegd. Hij spreekt op zijn beurt niet over steden of werelden, maar over ‘ruimten’. Dat doet hij in het kader van zijn zogeheten ‘mandatenleer’. Een mandaat is een goddelijke opdracht die van bovenaf komt en met goddelijke autoriteit ten uitvoer gebracht moet worden. Bonhoeffer onderscheidt vier mandaten:

- Kerk
- Huwelijk en gezin
- Arbeid/cultuur
- Staat

40 Augustinus, *De stad van God*, xix, 17.

41 Augustinus, *De stad van God*, xix, 26.

42 Augustinus, *De stad van God*, xvii, 54.

De drager van het mandaat handelt niet minder dan plaats-bekledend, in naam van de opdrachtgever, namelijk God. Zo legt God beslag op een bepaald terrein op aarde en geeft Hij het vorm naar Zijn wil.⁴³ Hij heeft immers de aarde aan de mensenkinderen gegeven (Ps. 115:16).

God heeft de mensen onder al deze mandaten gesteld, niet alleen elke afzonderlijke mens onder steeds een van deze mandaten, maar mensen onder alle vier. Je kunt je dus niet terugtrekken uit een wereldlijke in een geestelijke ruimte.⁴⁴ Het gaat om de heiliging van het *totale* leven. De gedachte aan God is niet iets voor een vrije dag. In het hele leven is de christen aangewezen op Hem. De mandaten zijn niet strikt gescheiden. Ze zijn *voor elkaar* en *op elkaar* gericht. Dat is een belangrijk gegeven, want dat zegt ook over kerk en wereld dat ze voor en op elkaar gericht zijn.

Bonhoeffer waarschuwt in zijn ethisch denken voor een al te abstract denken. ‘Het kan na de verschijning van Christus in de ethiek nog maar om één ding gaan, namelijk om aan de werkelijkheid van de vervulde wil van God deel te krijgen. Maar ook dit deel krijgen is alleen mogelijk op grond van het feit, dat in de vervulling van Gods wil in Christus ook ikzelf erbij ingesloten ben. Dat wil zeggen met God ben verzoend.’⁴⁵

Bonhoeffer lijkt hiermee een stap verder te gaan dan Augustinus en Aalders. Bij hem lijkt meer dynamiek tussen beide ruimten te zijn, terwijl de andere twee theologen meer benadrukken hoe beide steden of werelden naast elkaar

43 Bonhoeffer, *Ethik*, 393.

44 Bonhoeffer, *Ethik*, 55.

45 Bonhoeffer, *Ethik*, 61.

bestaan, met name door de gedachte dat kerk en wereld voor elkaar en op elkaar gericht zijn. In de brief aan de Hebreëen krijgen het pelgrimsmotief en het ingaan in de rust een sterk accent. Toch zullen we zien dat er ook juist sprake is van een dynamische relatie tussen de vroegchristelijke geloofsgemeenschap en de wereld om haar heen, vanwege de verantwoordelijkheid die de kerk heeft voor de wereld.

Wie dagelijks bidt ‘Uw Koninkrijk kome’, bidt dit in het volle leven. De manifestatie van Gods Koninkrijk vindt plaats door christenen die zoutend en zegenend door de wereld trekken. De Koninkrijksgedachte kan derhalve als volgt normatief zijn voor ons christelijk handelen: draagt een handeling bij tot de manifestatie van Gods Koninkrijk of doet de handeling er juist afbreuk aan?⁴⁶

1.4 CHRISTUS: DE HOGEPRIESTER

De oudtestamentische offerdienst komt uitgebreid aan de orde in de brief aan de Hebreëen. De figuur van de hogepriester speelt daarbinnen een voorname rol en wordt nadrukkelijk verbonden aan Jezus, de Christus. Jezus, Die tegelijkertijd wordt gepresenteerd als de gezaghebbende Zoon van God (1:2-3). Daarmee is Jezus meer en hoger dan bemiddelaars tussen God en de mens als profeten, engelen, Mozes en Aäron. Er was een andere priester noodzakelijk, zoals Melchizedek (7:11). In tegenstelling tot andere priesters in Israël is Jezus priester voor altijd (7:23-25).

46 Nullens, *Verlangen naar het goede*, 205.

Het bijzondere aan Jezus is dat Hij niet, zoals de levitische priesters, dagelijks offers moest brengen voor de zonden van het volk én van henzelf. Hij heeft dat immers voor eens en voor altijd gedaan toen Hij Zijn leven offerde op Golgotha (7:26-27). Dat kon alleen omdat Hij Gods Zoon was. De verbinding ‘Zoon-hogepriester’, die in de brief aan de Hebreëen expliciet wordt gelegd, is cruciaal om het offer van Zijn leven tot een verzoening voor onze zonden te laten zijn (4:14).⁴⁷ Uit de verbinding van het Zoon- en Hogepriesterschap van Christus volgt ook iets wat essentieel is voor de christelijke ethiek. Priesters moesten namelijk solidair zijn met de mensen. In hoge mate empathisch. Dat is in de ‘Zoon-hogepriester’ tot in het uiterste gerealiseerd. Christus heeft menselijk bloed en vlees aangenomen en stond zo noodzakelijkerwijs open voor onze menselijke zwakheden. Hij is in alle opzichten gelijk geworden aan Zijn broeders opdat Hij een barmhartige en betrouwbare Hogepriester zou zijn. ‘Waarlijk, Hij neemt de engelen niet aan, maar Hij neemt het zaad Abrahams aan. Waarom Hij in alles de broeders moest gelijk worden, opdat Hij een barmhartig en een getrouw Hogepriester zou zijn, in de dingen die bij God te doen waren, om de zonden des volks te verzoenen’ (2:16-17). Dat stelt Hem tot op dit moment in staat om tot het uiterste mee te voelen met onze zwakheden. Waar ons menselijk meevoelen en empathisch vermogen begrensd zijn, is er bij Christus juist onbegrensd meevoelen en medelijden voor wie lijdt, eenzaam, gesegregeerd of verdrietig is. Dat is niet nieuw nu Christus in de hemel is.

47 Van Oyen, *Christus de Hoogepriester*, 80.

In de evangeliebeschrijvingen lezen we dat de Heiland ook tijdens Zijn rondwandelingen op aarde niet koud of ongevoelig was. Hij had medelijden met het volk (Matth. 10:21), was toornig (Mark. 3:5) en ‘verheugde Zich in de Geest’ (Luk. 10:21). Romano Guardini concludeert hieruit: ‘De zieken en lijdenden zouden stellig niet met zo’n vertrouwen tot Hem zijn gekomen (...) als zij niet een warme sympathie gevoeld hadden.’⁴⁸ De schrijver van de Hebreeënbrief noemt het zitten van Christus als Hogepriester ‘de hoofdsom’, de kern. De schijnwerpers stralen in volle kracht op Christus, Die majesteitelijk zit in de hemel. Hij zit. ‘De hoofdsom nu der dingen waarvan wij spreken, is, dat wij hebben zodanige Hogepriester, Die gezeten is aan de rechterhand van de troon der Majesteit in de hemelen’ (8:1). Zien we in Openbaring een Lam, staand als geslacht, in Hebreeën gaat het om een majesteitelijk zitten. Zitten is ogenschijnlijk minder krachtig, maar juist dát verbindt de onbekende auteur van de brief aan de Hebreeën aan Christus als Koning én Hogepriester. Iemand die zit, neemt de tijd. Soms – misschien wel: meestal – is het genoeg om er te zijn. De anglicaanse predikant en theoloog Samuel Wells schreef in 2015 het boeiende boek *Een Nazaret-manifest. Met God zijn*. Hij betoogt daarin dat je het best betrokken kunt zijn op andere mensen door te ‘zijn met’. Dit onderscheidt hij van ‘werken voor’, ‘werken met’ en ‘zijn voor’. Volgens Wells vormt het woord ‘met’ het hart van de theologie.⁴⁹ Met God en met elkaar zijn ligt besloten in de schepping, is

48 Guardini, *De menselijke werkelijkheid van de Heer*, 67.

49 Wells, *Een Nazaret-manifest*, 17.

verstoord door de val, maar met de komst van Christus in het vlees (Immanuël – God met ons) hersteld en vervolgens bekrachtigd in de opstanding. ‘Heel Gods bestaan wordt bepaald door Zijn onveranderlijke besluit om niet anders te zijn dan *met ons te zijn*. Hier vinden we richting, de doelstelling van het bestaan van God: *met ons zijn*.⁵⁰ Het is een richtinggevende en zelfs ontspannende theologische en ethische gedachte. Als het gaat om ons geestelijk heil weten we dat het van buiten onszelf, als een genadegave bij God vandaan moet komen. Als het gaat om de ethische kant van het christelijke leven mogen we, zo zagen we eerder bij de bespreking van Christus’ Koningschap, er ook op vertrouwen dat God Zijn Rijk bouwt. We worden daarbij ingeschakeld. Maar dat hoeft dus niet direct te betekenen dat je stevig aan de slag moet. Het kan genoeg zijn om ‘er te zijn’. Ons morele handelen krijgt hiermee ook een zachte, pastorale karaktertrek. Zoals Jezus Christus het grootste deel van Zijn leven geen actieve bediening had, maar de eerste dertig jaar eenvoudigweg aanwezig was, zo benadrukt Wells. Als je kijkt naar de vrienden van Job met hun verwijten richting hun lijdende vriend, dan hadden ze beter hun mond kunnen blijven houden, net zoals ze de eerste week stilzwijgend en mede-lijdend bij hem hadden gezeten.⁵¹ Dertig jaar leefde Jezus onopvallend tussen de mensen. Er onopvallend zijn lijkt Wells te presenteren als dé manier waarop God deze wereld nabij is, dikwijls zelfs zonder woorden. In het ‘er zijn’ gaat het om nabij zijn.

50 Wells, *Een Nazaret-manifest*, 15.

51 Alderliesten, *Barmhartig leven*, 68.

Zoals God ons nabij gekomen is in Christus, mogen ook wij als christenen anderen nabij zijn. Als de Hogepriester Die ook nu zit in de troon en 'er is', is Christus ons niet alleen dienstbaar, maar ook tot een gids, een voorbeeld en een getuigenis.

Wanneer we in de christelijke ethiek zoeken naar Gods wil ligt het gevaar op de loer dat we denken zelf Gods wil volmaakt kunnen te doorgronden of zelfs op aarde een staat van volmaaktheid te kunnen bereiken. In de brief aan de Hebreëen wordt deze gedachte bekritiseerd vanuit het gegeven dat de Hogepriester met het offer van Zijn leven de heiligen 'in eeuwigheid volmaakt' (10:14). Wat wil deze raadselachtige tekst ons in dit verband zeggen?

Om deze vraag te beantwoorden, kijken we eerst naar de functie van Christus' offer, zoals dat in dit nieuwtestamentische boek een prominente plaats inneemt. Het wordt kernachtig verwoord in Hebreëen 9:26b: 'Nu is Hij eenmaal in de voleinding der eeuwen geopenbaard, om de zonde teniet te doen door Zijns Zelfs offerande.' Bij de voltooiing van de tijden heeft Hij Zich dus geopenbaard om met Zijn offer de zonde te verdelgen. Dit wijst expliciet terug naar de oudtestamentische offerdienst, waar veel bloed werd vergoten. Bloed zuivert en heiligt.⁵² Daarom gingen jaarlijks honderdduizenden dieren eraan. Het offer van Christus bracht dit ten einde. Als God-Hogepriester kwam Hij niet met het bloed van dieren, maar vergoot Hij

52 Wright, *Hebreëen voor iedereen*, 123.

Zijn eigen bloed.⁵³ Zo wordt Christus ons, in de woorden van Luther, niet gepresenteerd als een wreker van de zonden of als een rechter, maar vooral als een Hogepriester Die de zonden uitwist en als een Grondlegger van gerechtigheid en zaligheid.⁵⁴

Het immense karakter van Gods goede boodschap wordt samengebald op Goede Vrijdag. Zijn manifestatie in het menselijk vlees had als doel om Zichzelf aan te bieden aan God Zijn Vader. Hij vernietigde niet alleen de zonden en hun zondige aard, maar ook de gevolgen ervan: de vrucht, de schuld, de macht en de straf. Ook werd zo de kerk absoluut en universeel geheiligd en toegewijd aan God.⁵⁵ Het is volledig, eenmalig en definitief. Er kan niets meer worden toegevoegd. De kruisdood van Christus is goeddoen in extremis: volledige zelfopoffering, gericht op de eeuwige redding van mensen. Het geweldige aan Christus' offer is dat hiermee de nieuwe werkelijkheid van een nieuw verbond is ontstaan. Zover als Hij op Golgotha ging, hoeven we niet meer te gaan. Wat Hij wél vraagt in deze laatste dagen van het nieuwe verbond zijn offers van geloof en gehoorzaamheid.

En dan nu terug naar de vraag of we op aarde volmaakt Gods wil kunnen doorgronden en kunnen doen. Door Zijn offer bracht Christus, de Hogepriester, het geheiligde in een toestand van genade die de priesters met hun reguliere

53 Hodge, *Hebrews*, 91.

54 Luther, 'Vorlesung über den Hebräerbrief', 326.

55 Owen, *Hebrews*, 182. Dit boek is een samenvatting van het uitgebreide commentaar van Owen op de brief aan de Hebreëen dat is uitgebracht in zeven banden.

offerdienst nooit hadden kunnen bewerkstelligen. Het werk van Christus brengt niet alleen reiniging en zuivering, maar ook volmaaktheid. Ook dit is een aspect van het herscheppende leven waarin de gelovige in Christus wordt vernieuwd.⁵⁶ In de volmaaktheid deelt een christen ten volle wanneer hij ingaat in de eeuwige sabbatsrust (4:1-10). Aan het einde van deze brief lezen we dat we hier geen blijvende stad hebben, maar de toekomstige zoeken (13:14). Zo zeker als we op Stille Zaterdag geloven dat het graf van binnenuit zal worden opengebrouwen, zo weten we ook van deze toekomst van volmaaktheid. Hier op aarde is dus geen staat van volmaaktheid. Die komt later. Dat weten we zeker omdat Christus daarvoor al heeft betaald. Deze boodschap van dit Bijbelboek voor de christelijke ethiek bespaart ons dus de vergeefse moeite om een ‘Utopia van 100 procent goeddoen’ op aarde te realiseren. In de Hebreeënbrief vormt de komende staat van volmaaktheid wel een motief dat aanspoort om God te danken en onderlinge liefde te betonen (13:15-16). Voor de volmaakte voltooiing van Zijn Koninkrijk zal God Zelf te Zijner tijd zorg dragen. Het komt goed; tot die tijd is het onze opgave goed te doen. Om, met een woord van Luther, te zijn als Christus.⁵⁷

56 Van Oyen, *Christus de Hoogepriester*, 187.

57 Alderliesten, *Zijn als Christus*.